31/10/2026

Η ιστορία της Ελληνικής Αρχιτεκτονικής σε μία έκθεση στο Παλιό Καπνεργοστάσιο της Βουλής των Ελλήνων

/ Επικαιρότητα

Η αρχιτεκτονική σε όλες τις εποχές δεν είχε μοναδικό σκοπό να επιλύσει τις οικιστικές ανάγκες των ανθρώπων, αλλά συνέβαλε πάντοτε στη διαμόρφωση της συλλογικής ταυτότητας και του κοινωνικού γίγνεσθαι και αντανακλούσε την πολιτιστική στάθμη και τον χαρακτήρα των λαών.

Στη σημαντική έκθεση με τίτλο «Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα – Η Μυστηριακή Γλώσσα του Σχήματος», που εγκαινιάσθηκε και θα είναι επισκέψιμη για το κοινό στο Παλιό Καπνεργοστάσιο του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων, έως τις 17 Ιανουαρίου 2027, αναδεικνύεται περίτρανα η πορεία της αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα, από τη λαμπρή εποχή της αρχαιότητας, την εξέλιξη της παραδοσιακής

της μορφής, έως τα ρεύματα του σήμερα.

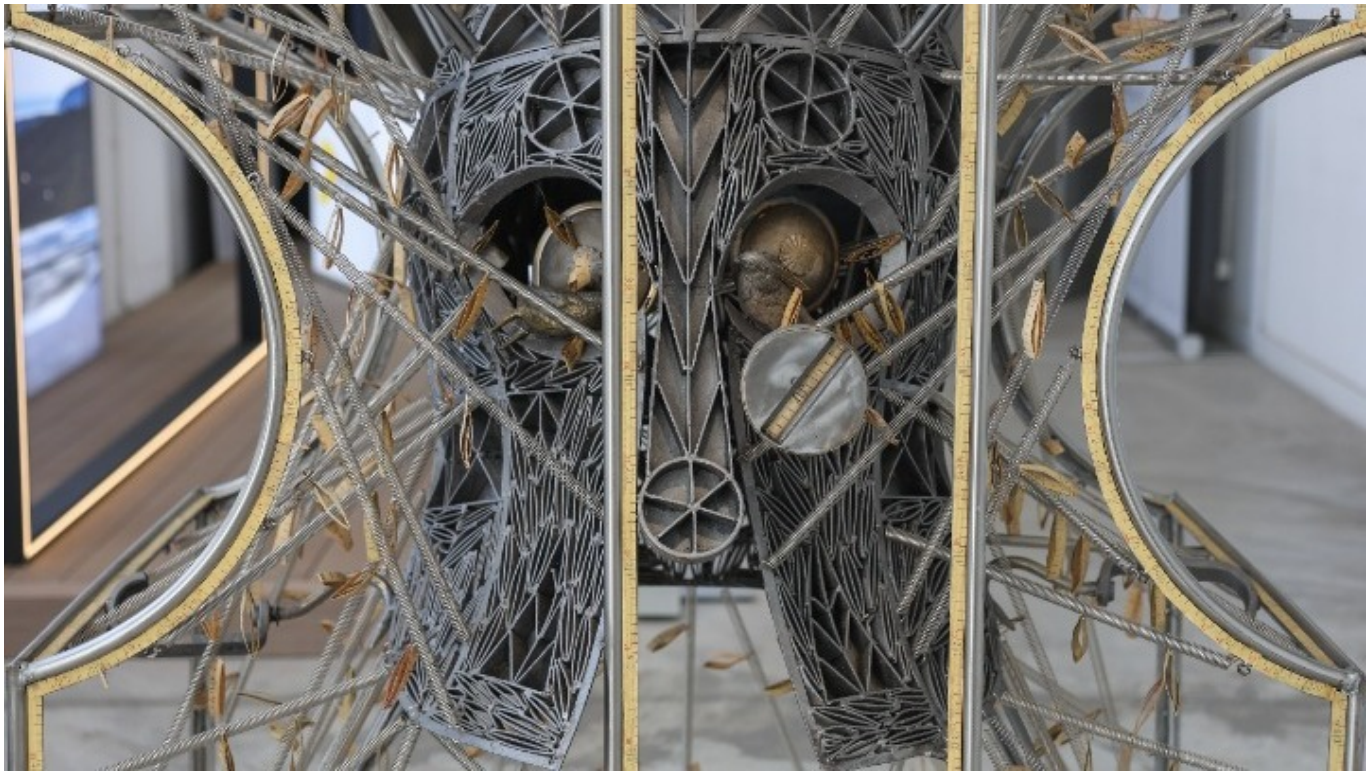

Κι όχι μόνον: ακολουθώντας τον ορισμό του Χέγκελ, ότι η αρχιτεκτονική βρίσκεται στη βάση της πυραμίδας των Καλών Τεχνών, η έκθεση στο Καπνεργοστάσιο, που αρθρώνεται γύρω από πλήθος φωτογραφικά τεκμήρια, μακέτες, φιλοξενεί και προσφυή στο θέμα της έργα σύγχρονων Ελλήνων καλλιτεχνών, αποδεικνύοντας την άμεση σύνδεσή της με τις εικαστικές τέχνες, στη συνδιαμόρφωση ενός κόσμου, που ξεπερνά την απλή αναπαράσταση της φύσης.

Η έκθεση συνδιοργανώνεται από το Citylab, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ) και την αρωγή της Βουλής των Ελλήνων και την επιμελούνται τέσσερεις διαλεχτοί αρχιτέκτονες: Σταύρος Αλιφραγκής (Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής), Μανόλης Κορρές (Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ, Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών), Παναγιώτης Πάγκαλος, (Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής) και Δημήτρης Φιλιππίδης, (Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ).

Όπως εξηγεί στον Δρ Γιώργη -Βύρωνα Δάβο για το ΑΠΕ-ΜΠΕ ο Παναγιώτης Πάγκαλος, «η έκθεση αρύει τον υπότιτλο της “ Η μυστηριακή γλώσσα του σχήματος” από μία φράση του Δημήτρη Πικιώνη» και , «είναι μία έκθεση αφιερωμένη όχι μόνο στην αρχιτεκτονική, αλλά κυρίως στη σχέση της αρχιτεκτονικής με τις άλλες τέχνες, τις άλλες Καλές Τέχνες. Για αυτόν τον λόγο, οι τέσσερις Καλές Τέχνες συνυπάρχουν σε αυτή την έκθεση».

Κάνοντας ιδιαίτερη μνεία στη στήριξη και βοήθεια που προσέφερε κατά το στάδιο της πρότασης (σε μία αρχική συζήτηση που έγινε στο μακρινό παρελθόν και αφορούσε την ίδρυση ενός Μουσείου Αρχιτεκτονικής για την Ελλάδα) έως την τελική διοργάνωση και στην εκτέλεση της έκθεσης ο πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων Νικήτας Κακλαμάνης, ο κος Πάγκαλος, τόνισε πως το βασικό κομμάτι της έκθεσης αναπτύσσεται σε τρεις μεγάλες αίθουσες του Καπνεργοστασίου, δημιουργώντας μία «ροή για τον επισκέπτη», στην οποία θα «μπορεί να δει τι έχει κατασκευαστεί, τι έχει δημιουργηθεί από την προϊστορία μέχρι τις μέρες μας στον κόσμο της αρχιτεκτονικής» και παράλληλα «οι 11 καλλιτέχνες απαντούν με τον δικό τους τρόπο ο καθένας τι είναι αρχιτεκτονική, αφού το αντικείμενο του έργου τους είναι πάντοτε ένα στοιχείο της αρχιτεκτονικής, μέσα όμως από τη ματιά του καλλιτέχνη, μέσα από την εικαστική ματιά».

Αλλά ποια είναι η σημασία αυτής της έκθεσης για την ιστορική πορεία της αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα, τη σχέση της με τη σύγχρονη τέχνη αλλά και το σημερινό γίγνεσθαι; Για τον κο Αλιφραγκή, «αυτό ίσως που σπάει τον κανόνα είναι ότι αυτή η έκθεση προσπάθησε φιλόδοξα να μιλήσει για την αρχιτεκτονική στη μεγάλη διάρκεια», με «μία ανοιχτότητα, χωρίς να υπαγορεύει τρόπους ανάγνωσης της ιστορίας της αρχιτεκτονικής. Η έκθεση δεν είναι ένα βιβλίο, είναι ένα αρχείο, το οποίο λειτουργεί μέσα από τις συνάψεις που κάνουν οι ίδιοι οι επισκέπτες».

Όπως προσθέτει ο ίδιος, «είναι ένας διάλογος που γίνεται με το παρελθόν και ένας διάλογος που έχει στο μυαλό το μέλλον της αρχιτεκτονικής, που είναι απαραίτητα για να πάμε μπροστά. Πρέπει να δούμε τι έχουμε, να τα αναγνωρίσουμε, να τους δώσουμε φωνή, να τα αποτιμήσουμε και μαζί με όλα αυτά τα πράγματα να πάμε στο επόμενο βήμα της αρχιτεκτονικής».

Όπως προσθέτει από την πλευρά του ο κος Κορρές: «Ένα μεγάλο μέρος του γενικού κοινού, έχει μία ολοκληρωμένη άποψη για τα ιστορικά μνημεία. Βέβαια, τα ιστορικά μνημεία δεν είναι σήμερα πια αρχιτεκτονική, είναι ερείπια. Και αυτή είναι η διαφορά ανάμεσα στην υπάρχουσα όρθια, καθημερινή, παραγόμενη συνεχώς αρχιτεκτονική αφενός και τα παλιά, τα οποία είναι ερείπια. Και για αυτό, εδώ στην έκθεση, τα αρχαία εμφανίζονται μόνο με σχέδια ολοκληρωμένα, διότι μόνο έτσι συγκρίνονται με τα σημερινά ολόκληρα κτίρια».

Αναφορικά με τη σύνδεση που γίνεται ανάμεσα στην εικόνα και τη μορφή της αρχαίας αρχιτεκτονικής, στη συλλογική ταυτότητα της Αθήνας, με τη μορφή που παίρνει εξελισσόμενη μέσα στα αισθητικά πλαίσια, ο κος Κορρές υπογραμμίζει: «η αρχαία αρχιτεκτονική ήταν πάντοτε ένας ισχυρός παράγοντας κατά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους και έκτοτε. Είναι ένα αντικείμενο που πράγματι έχει μεγάλη αξία και για αυτό και ο τουρισμός το έχει ως κύριο σκοπό-προορισμό. Σήμερα, είναι έμμεση η επίδρασή της, μέσα από πολλά στρώματα εντυπώσεων, αναμνήσεων, λογοτεχνίας, επίσης έχει συμβάλει σε αυτό ο κινηματογράφος, άλλα μέσα επικοινωνίας, και έτσι θα έλεγα πάντοτε έχει μία επικαιρότητα η αρχαία αρχιτεκτονική».

Αλλά εάν μπορούμε να συμπυκνώσουμε ένα χαρακτηριστικό της έκθεσης, ποιο μπορεί να είναι τούτο; Η μορφή ή η αισθητική πλευρά, η λειτουργική ή ο σχεδιασμός; Ο κος Αλιφραγκής τονίζει σχετικά: «Έχουμε περάσει στην ιστορία της αρχιτεκτονικής όλες τις πιθανές φάσεις: απόλυτης, έως καταπιεστικής, μορφοκρατίας, φάσεις επίσης καταπιεστικής λειτουργίας. Έχουμε τη χαρά, πλέον να ζούμε σε μια εποχή που έχει αφήσει πίσω της τα διχαστικά διλήμματα. Νομίζω ότι ένα από τα ζητούμενα της αρχιτεκτονικής πλέον είναι να επανασυνδεθεί με την κοινωνία, με τους ανθρώπους που ζουν και βιώνουν τα κτίριά τους, τα κτίρια που παράγουν οι αρχιτέκτονες, και να πει κάτι σε αυτούς, να αρχίσει να τους μιλάει, να μιλάει στον κάθε άνθρωπο ξεχωριστά και να δίνει νόημα στη ζωή του”.

Στη σύγχρονη Ελλάδα, όμως τι προέχει; Ο κος Φιλιππίδης είναι σαφής: «Ίσως η χρήση να είναι το τελευταίο πράγμα που σκέφτονται, εκτός αν είναι ένα τελείως ωφελιμιστικό κτήριο, οπότε ναι, αυτό είναι κυρίαρχο. Όμως, αυτό που μετράει στις εντυπώσεις είναι η μορφή και κυρίως η τολμηρότητα της μορφής σε σύγκριση βέβαια με το τι υπάρχει δίπλα ή παράλληλα χρονικά». Σημαντικό σημείο που θίγεται, προσθέτει ο ίδιος είναι «το θέμα της προστασίας της αρχιτεκτονικής στην ιστορική της πορεία. Και η αλήθεια είναι ότι ενώ έχουν γίνει πολλές πρόοδοι πάνω σε αυτό τον τομέα, δεν υπάρχουν ακόμα ή δεν προβλέπονται ακόμα εκείνοι οι μηχανισμοί, οι οποίοι θα μπορέσουν να κάνουν αυτή τη μετατροπή και να δώσουν

αξία στο παλιό με τη μεταποίησή του, την επανάχρησή του, και να μπορέσει να αποκατασταθεί το παλιό και να συνεχίσει να υφίσταται μέσα στο καινούργιο δυναμικά, το οποίο κι αυτό έχει και την οικονομική του πλευρά. Αλλά ίσως, στο βάθος, μιλάμε για πολιτική».

«Η αρχιτεκτονική είναι βεβαίως κατά κύριο λόγο τα κτίρια, αλλά όχι μόνο. Είναι οι αρχιτέκτονες και η διαδικασία παραγωγής των κτιρίων μέσω του σχεδιασμού. Εκτός αυτού, είναι ένα σώμα γνώσεων, πληροφοριών κ.λπ. που είναι η θεωρία της αρχιτεκτονικής. Και τέλος, είναι μία δραστηριότητα εκ των υστέρων, μελέτης, κατανόησης και ερμηνείας από άλλους, οι οποίοι δεν είναι οι ίδιοι που σχεδίασαν ή έκτισαν. Ένα τετράπτυχο που είναι ο πληρέστερος ορισμός της αρχιτεκτονικής ως ενός σύνθετου κοινωνικού και τεχνικού, καλλιτεχνικού περιεχομένου», προσθέτει ο κος Κορρές.

Η έκθεση τούτη φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα έναυσμα για τη δημιουργία ενός αρχιτεκτονικού μουσείου επιτέλους στην Ελλάδα. Ο κος Κορρές εκφράζει την θλίψη του που η χώρα μας στερείται μίας τέτοιας ιστορικής δομής: «Πτυχές της αρχιτεκτονικής περιέχονται σε διάφορα μουσεία γενικότερου περιεχομένου, αλλά όντως, δεν υπάρχει ειδικά για την αρχιτεκτονική εξειδικευμένο μουσείο και αυτό είναι μία προοπτική την οποία φαίνεται να υποστηρίζει και η ηγεσία».

Είναι όμως, τούτο εφικτό; Ο κος Αλιφραγκής, υπογραμμίζοντας πως η αρχιτεκτονική ως κτίριο, ως δημόσιος χώρος, ως ανοιχτός υπαίθριος χώρος, ήδη ανοίγει έναν ζωντανό διάλογο για πάρα πολύ σημαντικά και επίκαιρα ζητήματα, αναρωτιέται: «Θα έλεγε κανείς ότι έχουμε πάρα πολλά μουσεία, γιατί να έχουμε άλλο ένα μουσείο; Απ’ την άλλη, ένα μουσείο μπορεί να είναι και μια ταφόπλακα, δηλαδή να σημαίνει ότι κάτι εδώ πέρα έχει τελειώσει και το έχουμε βάλει στην άκρη για να το θαυμάζουμε μόνο ως μουσειακό αντικείμενο. Ένα μουσείο για την αρχιτεκτονική εμείς ευελπιστούμε ότι θα είναι ένα ακριβώς αντίθετο πράγμα: ένας ζωντανός χώρος, χώρος που θα αποτελέσει έναυσμα για έρευνα, έναυσμα για συζήτηση, ένας χώρος που θα φέρει την κοινωνία μέσα στην αρχιτεκτονική για να επικοινωνήσει λίγο καλύτερα τι είναι αυτό που μπορεί να προσφέρει η αρχιτεκτονική στη σύγχρονη ζωή».

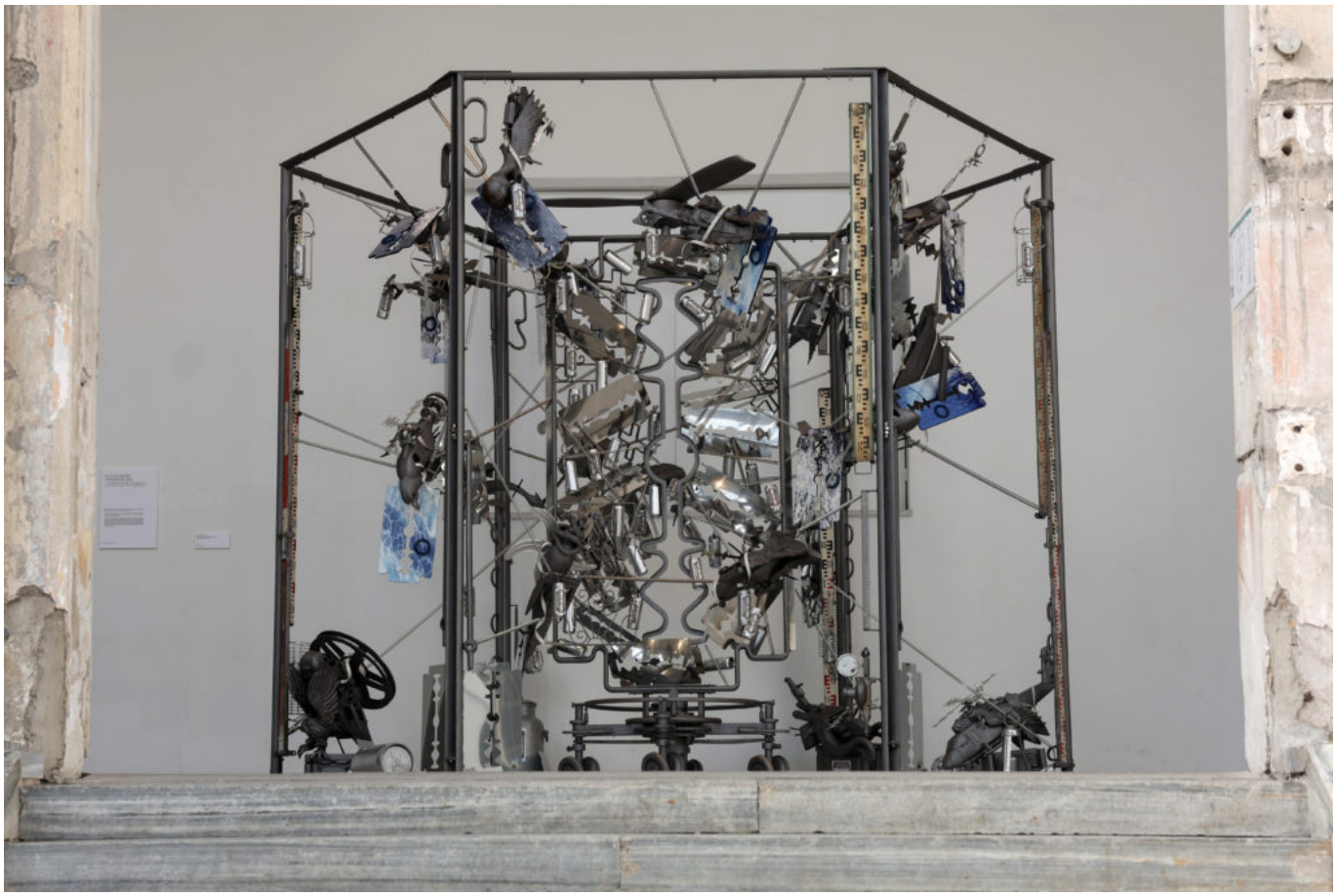

Την ίδια αμφιβολία εκφράζει κι ο κος Φιλιππίδης υπογραμμίζοντας πως ένα Μουσείο «φυσικά καλύπτει ένα μέρος της ανάγκης», αλλά από την άλλη «όταν δεν υπάρχει η κοινωνική αποδοχή του ρόλου του αρχιτέκτονα, το να κάνεις ένα μουσείο είναι ίσως, μια τρύπα στο νερό. Αλλά αυτό που ίσως θα έπρεπε, αντί να διαμαρτυρόμαστε και να παραπονιόμαστε, είναι να σκεφτούμε ότι έχουμε να κάνουμε με πολύ γενικότερα προβλήματα πολιτιστικής παιδείας στον τόπο, όπου μέσα εκεί ναι, υπάρχει η αρχιτεκτονική, αλλά δεν είναι μόνη. Άρα, μιλάμε για πολύ γενικότερα προβλήματα, τα οποία δεν καλύπτονται με ένα κτίριο εδώ ή ένα κτίριο εκεί».

‘Άλλωστε, παρατηρεί ο κος Φιλιππίδης «οι αρχιτέκτονες όλοι διαμαρτύρονται ότι δεν τους παίρνει κανένας στα σοβαρά κι ενώ έχουν τις ικανότητες να παράξουν πολύ σημαντικό έργο», αυτό «ακυρώνεται επειδή υπάρχει γενικότερα μια αδιαφορία για τον ρόλο τους». «Αποτέλεσμα», τονίζει, «το χτισμένο περιβάλλον που έχουμε γύρω μας είναι πάντα πολύ κατώτερο από τις δυνατότητες που έχει ο τόπος και τις δυνατότητες τις δημιουργικές που έχουν οι αρχιτέκτονες στην Ελλάδα».

Τα τελευταία χρόνια έχουμε και μία εισβολή της τεχνητής νοημοσύνης. Πέρα από το σχεδιαστικό που ουσιαστικά βοηθάει, μπορεί να δώσει κι άλλες λύσεις, να

βοηθήσει να βρεθούν άλλες λύσεις; Ο Αλιφραγκής είναι σαφής, η τεχνητή νοημοσύνη θ’ αλλάξει σίγουρα τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο γύρω μας κι η αρχιτεκτονική δημιουργία δεν θα μείνει αλώβητη. Το σωστό και το έξυπνο είναι αυτό που λένε όλοι όσοι ασχολούνται αυτή τη στιγμή με την τεχνητή νοημοσύνη: να μάθουμε πώς θα αξιοποιήσουμε αυτά τα εργαλεία προς όφελος της κοινωνίας και γενικότερα του ανθρώπου. Δηλαδή, να πάμε δύο βήματα μπροστά από εκεί που πηγαίναμε ένα με τις δικές μας δυνάμεις.

Για τον κο Κορρέ, η ΤΝ παίζει πολύ σημαντικό ρόλο για την αναπαράσταση των αρχαίων μνημείων και συμβάλλει απόλυτα στις αναστατικές προσπάθειες κι όπως μας τονίζει «ήδη βοηθάει και μάλιστα με τρόπο που τον εκτιμούμε και τον αξιοποιούμε όσο μπορούμε περισσότερο».

ΠΗΓΗ/ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΑΠΕ-ΜΠΕ